प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजनेंतर्गत केंद्रीय क्षेत्र योजनांना प्रशासकीय मान्यता प्रदान करणेबाबत...

महाराष्ट्र शासन
कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग
शासन निर्णय क्रमांक - मत्स्यवि-११२०/प्र.क्र. १००/पदुम-१४
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२
दिनांक - १७ नोव्हेंबर, २०२०

वाचा : १) केंद्र शासनाचे पत्र क्र.जे-११७०१२-२/२०२० एफ.वाय. दि.०८.०६.२०२०
२) केंद्र शासनाच्या सुधारित मार्गदर्शक सुचना दि. २४ जुन २०२०

प्रस्तावना-

भारतातील मत्स्यव्यवसाय क्षेत्रामध्ये शाश्वत विकासाद्वारे निलक्रांती घडविण्याच्या "प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजना" या योजनेला दि. २०.०५.२०२० रोजीच्या केंद्रीय मंत्रिमंडळाच्या बैठकीत मान्यता प्रदान करण्यात आलेली आहे. प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजना ही देशातील सर्व राज्य / केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये सन २०२०-२१ ते सन २०२४-२५ या पाच आर्थिक वर्षांच्या कालावधीसाठी राबविण्यात येणार असून या योजनेद्वारे देशामध्ये रु. २०,०५० कोटी रुपयांच्या गुंतवणुकीचे नियोजन करण्यात आले आहे. सदर योजनेअंतर्गत मत्स्यव्यवसाय क्षेत्रांमधील आतापर्यंतची सर्वाधिक गुंतवणूक असून, यामध्ये केंद्र शासन हिस्सा रु. ९,४०७ कोटी, राज्य शासन हिस्सा रु. ४,८८० कोटी, लाभार्थी हिस्सा रु. ५,७६३ कोटी असा आहे.

प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजनेचा मुख्य उद्देश हा मत्स्योत्पादनात वाढ, कृषी मूल्यवर्धन, निर्यातमूल्य वाढ करणे, सरासरी उत्पादकता वाढविणे, मासेमारी नंतरचे नुकसान कमी करणे व राष्ट्रीय दरडोई मत्स्यआहाराचे प्रमाण वाढविणे या सह मच्छीमार व मत्स्यकास्तकार यांचे उत्पन्न दुप्पट करणे व रोजगार निर्मिती करणे हा आहे.

प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजना ही सर्वसमावेशक योजना म्हणून अंमलात आणली जात आहे ज्यामध्ये अ) केंद्रीय क्षेत्र योजना (Central Sector), ब) केंद्र पुरस्कृत योजना (Centrally Sponsored Scheme) या दोन गटांमध्ये योजनांचे विभाजन करण्यात आलेले आहे. तसेच केंद्र पुरस्कृत योजना (Centrally Sponsored Scheme) ही लाभार्थीभिमुख (Beneficiary Oriented) आणि लाभार्थी हिस्सा नसलेले (Non Beneficiary Oriented) यामध्ये विभागली गेली आहे.

केंद्रीय क्षेत्र योजना व केंद्र पुरस्कृत योजनेअंतर्गत केलेल्या तरतुदींचे नियोजन अ) उत्पादन आणि उत्पादकता वाढविणे ब) पायाभूत सुविधा व मासेमारी नंतरचे व्यवस्थापन क) मत्स्यव्यवसाय व्यवस्थापन आणि नियामक रचना या घटक / उपक्रमांत करणे आवश्यक आहे.

केंद्रीय क्षेत्र योजना अनुदान आकृतीबंध : -

प्रवर्ग	% अनुदान	
	केंद्र हिस्सा (%)	लाभार्थी हिस्सा (%)
सर्व केंद्रीय प्रकल्प	१०० %	-
वैयक्तीक लाभार्थी / गट कार्यक्रम GOI / NFDB यांचे Entities मार्फ़त		
सर्वसाधारण	४० %	६० %
अ.जा., अ.ज. व महिला	६० %	४० %

केंद्र शासनाच्या प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजने अंतर्गत लाभार्थी भिमुख योजनांना प्रशासकीय मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

केंद्र शासनाने प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजनेअंतर्गत मत्स्योत्पादनात वाढ करणे, कृषि मूल्यवर्धन, निर्यातमूल्य वाढ करणे, सरासरी उत्पादकता वाढविणे, मासेमारी नंतरचे होणारे नुकसान कमी करणे, राष्ट्रीय दरडोई मत्स्यआहार प्रमाण वाढविणे यांसह मच्छीमार व मत्स्यकास्तकार यांचे उत्पन्न दुप्पट करणे, रोजगार निर्मिती करण्याकरिता ठरवून

दिलेल्या मार्गदर्शक तत्वांनुसार राज्यातील भूजलाशयीन,सागरी , निमखारे क्षेत्रातील खालील योजनांना केंद्र शासनाच्या मंजूर आराखड्याप्रमाणे आणि ठरवून दिलेल्या कार्यपद्धतीनुसार खालील तक्त्यात नमूद केल्यानुसार राज्य मंत्रीमंडळाच्या दि. ०५-११-२०२० रोजीच्या बैठकीमध्ये प्राप्त मान्यतेनुसार प्रशासकीय मंजुरी देण्यात येत आहे.

केंद्र शासन मार्गदर्शक सुचना - परिशिष्ट -I

प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजने अंतर्गत १००% केंद्रिय निधिसह केंद्रिय क्षेत्राच्या योजना व उपघटक

अ.क्र.	उपघटक	पार्श्वभूमी आणि विस्तृत उपक्रम	योजनेच्या अटी व शर्ती -
१.	**अनुवांशिक सुधारणा कार्यक्रम आणि न्यूक्लियस प्रजनन केंद्र** (Genetic Improvement programmes and Nucleus Breeding Centres (NBCs))	देशामध्ये जलचरप्राणी संवर्धन क्षेत्राद्वारे उत्पादन वाढविण्यासाठी आणि दीर्घकालीन टिकाव राखून ठेवण्यासाठी मासे, कवचधारी जलचर आणि समुद्री शेवाळ इत्यादी अधिक मूल्य असलेल्या प्रजातींच्या अनुवांशिकरीत्या वाणांचा (strains) विकास हा एक महत्त्वाचा उद्देश आहे. प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजना समुद्री शेवाळ, तिलापिया, जिताडा, कोळंबी प्रजातींच्या इ. सारख्या अनुवांशिक सुधार कार्यक्रमांना पाठिंबा देणारी आहे. याशिवाय, प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजनेअंतर्गत प्रामुख्याने Peneaus monodon, Peneaus indicus आणि Litopenaeus vannamei इत्यादी प्रजातींचे Nucleus Breeding Centers (NBCs) उभारणी/स्थापन करण्यात येणार आहे. कोळंबी पिकात रोगप्रतिकारक रोग/मुक्त पॉलिचीट्सची गरज लक्षात घेता प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजनेअंतर्गत प्रजनन / अनुवांशिक सुधार कार्यक्रमांद्वारे Specific Pathogen Free (SPF) पॉलिचेट्सच्या विकासास सहाय्य करेल या उप घटकाखालील उपक्रम हे प्रकल्प अहवालाच्या आधारे कार्यान्वित केले जातील. या व्यतिरिक्त, या उप-घटका अंतर्गत इतर केंद्र सरकार आणि राज्यांसह त्यांच्या संस्था यांच्यासह अभिसरण मोडवरील उपक्रमांच्या अंमलबजावणीची व्यवहार्यता देखील शोधली जाईल. • आर्थिकदृष्ट्या महत्वाच्या प्रजाती - • मासे (finfish) (Sea bass, Tilapia इ.) • कवचधारी मासे (Prawns, Peneaus monodon, Peneaus indicus Litopenaeus vannamei इत्यादी) • समुद्री शेवाळ • मत्स्यव्यवसाय विभागाने ठरविलेल्या इतर प्रजाती • भूजलाशयीन मत्स्य प्रजातींमध्ये चांगली गुणवत्ता असलेल्या प्रजातींचा मुख्य स्त्रोत हा नदी, कालवे आहे. • तसेच समुद्री मत्स्य प्रजातींकरीता चांगल्या गुणवत्तेचे पाणी असावे.	i) परिपूर्ण प्रकल्प अहवाल हा योजनेच्या उपक्रमावर उप घटकांवर अवलंबून असेल. प्रकल्प अहवाल हा अंतीम अंमलबजावणी संस्था (End Implementing Agencies) यांच्याकडे सादर करणे आवश्यक आहे. सविस्तर प्रकल्प अहवाल (डीपीआर) लाभार्थींनी तांत्रिक-आर्थिक तपशीलांसह सादर करावेत, ज्यामध्ये बीज उत्पादन घेण्यात येणाऱ्या प्रजाती, भांडवल खर्च आणि आवर्ती खर्चाचा समावेश असावा. प्रकल्प अहवालात स्थानिक लोकसंख्येस अपेक्षित प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष रोजगार निर्मितीचा तपशील, मत्स्य उत्पादन वाढ तसेच प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीसाठी लागणारा कालावधी इ. चा समावेश असावा. ii) अंतीम अंमलबजावणी संस्थेस अनुवांशिक सुधारणा कार्यक्रम आणि न्यूक्लियस प्रजनन केंद्र ई.साठी १००% केंद्रीय निधी प्रस्तावित करता येईल. iii) लाभार्थ्यांनी जमीन स्वत:च्या नावे असल्याचे कागदपत्र अथवा भाडेकरार कागदपत्र पुरावा सादर करणे आवश्यक आहे. भाडेतत्त्वावर घेतलेल्या जागेचा भाडेकरार कालावधी १० (दहा)वर्षापेक्षा दस्तऐवज कमी नसावा प्रकल्प अहवालामध्ये समाविष्ट करणे आवश्यक आहे. iv) केंद्रीय मंजुरी समितीमार्फ़त प्रकल्प किंमत व अर्थसहाय्य प्रत्येक प्रकल्पानुसार व प्रकल्प निहाय निश्चित करण्यात येईल. v) केंद्र शासनाच्या व राज्य शासनाच्या घटकांमार्फत योजनांचे कार्यान्वयन करण्यास प्रोत्साहन देण्यात येईल.

		• तसेच,विशिष्ट प्रजाती उपलब्ध करावयाची असल्यास स्थानिक मागणी व त्यानुसार व्यवस्था असणे आवश्यक आहे. • घटक:- • केंद्रक प्रजनन केंद्र (NBC) साठी शेड्स आणि इमारत • प्रजनक साठा सुविधा, मिल्ट / अंडी संग्रह युनिट, उबविणे सुविधा, संगोपन विभाग • भिंती / कुंपण • जैव-सुरक्षा उपाय • क्रायो-मिल्ट जतन सुविधा (जेथे आवश्यक असेल तेथे) • निर्जंतुकीकरण क्षमता • स्वच्छ पाण्याचा स्रोत • Effluent Treatment System (ETS) • महत्त्वपूर्व अनुवांशिक सुधारणेकरिता क्षमता विकास / जागरूकता कार्यक्रम • रोग निदान प्रयोगशाळा • विल्हेवाट सुविधा • विशिष्ट प्रजाती करिता इतर आवश्यक सुविधा	
२.	**नवकल्पना आणि नाविन्यपूर्ण प्रकल्प उपक्रम /, स्टार्टअप्स, इनक्यूबेटर आणि पथदर्शी प्रकल्पा चे तंत्रज्ञान सह प्रात्यक्षिकीकरण** (Innovations and Innovative projects /activitie s, Technology demonstration including startups, incubators and pilot projects)	प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजनेअंतर्गत मत्स्यपालन आणि पाणलोट प्रकल्पांसह मत्स्यपालनाशी संबंधित नवकल्पना आणि नाविन्यपूर्ण उपक्रमांना प्रोत्साहन आणि समर्थन दिले जाईल. याशिवाय मत्स्यपालन, **Fisheries Incubator Centres (FIC)**, ब्लॉक साखळी, **Sea Ranching**, क्रिल माशाच्या साठ्याचा योग्य वापर, मत्स्यपालन क्षेत्रात नवीन प्रगती, कुपोषण रोखण्यासाठी नाविन्यपूर्ण पध्दती, पाळीव प्राणी म्हणून शोभिवंत मत्स्यापालनास प्रोत्साहन देण्यासारखे अभिनव पध्दती सार्वजनिक ठिकाणी / शाळा / सरकारी कार्यालयांमध्ये शोभिवंत माशांच्या टाक्या **(Aquarium)** बसविणे आणि मत्स्यपालनाचे महत्त्व सांगणे किंवा केंद्रीय मंजुरी समिती ने मंजूर केलेल्या कोणत्याही अन्य उपक्रमास या उप घटकांतर्गत सहाय्य केले जाईल. या उपघटकांतर्गत राबविल्या जाणा-या उपक्रम मंजूर करण्याकरीता प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजने अंतर्गत मंजूर असलेली केंद्रीय मंजुरी समिती (CAC) सक्षम असेल.	i) सविस्तर प्रकल्प अहवालाचे (डीपीआर) अनुषंगाने प्रकल्प हाती घेतला जाईल. ii) प्रत्येक प्रकल्पाच्या प्रकल्प किंमतीचे मूल्यांकन हे वैयक्तिक (case to case basis) करण्यात येईल व केंद्रीय मंजूरी समिती (CAC) द्वारे मंजूर करण्यात येईल. iii) प्रकल्पाची किंमत ही खालीलप्रमाणे मर्यादित राहिल अ) नाविन्यपूर्ण प्रकल्प रु. १.०० कोटी पर्यंत आ) उष्मायन (Incubation centers) केंद्रे रू.३.०० कोटी पर्यंत इ) तंत्रज्ञान प्रात्यक्षिक प्रकल्प रू.२.०० कोटी पर्यंत ई) प्रकल्पारंभ (Startups) रू.५०.०० लाख पर्यंत उ) पथदर्शी प्रकल्प रू.२ कोटी पर्यंत ऊ) केंद्रीय मंजुरी समिती (CAC) द्वारे शिफारस करण्यात आलेले इतर कोणतेही प्रकल्प.

			iv) उपरोक्त मुद्दा क्र. (iii) अ ते ऊ प्रकल्पामध्ये प्रत्यक्ष लाभार्थीभीमुख योजनेच्या बाबतीत उदा. वैयक्तिक/गट उपक्रम यांचा समावेश केंद्र शासनाच्या समान उपक्रम असलेल्या संस्था, राष्ट्रीय मत्स्यिकी विकास मंडळ, हैद्राबाद यांचे माध्यमातून केले जाईल. उपरोक्त प्रकरणांमध्ये शासकीय अनुदान हे संच/प्रकल्प किंमतीच्या ४०% सर्वसाधारण प्रवर्गाकरिता आणि ६०% अनुसूचित जाती/जमाती/ महिला प्रवर्ग करीता देण्यात येईल. v) उपरोक्त (iii) अ ते ऊ मधील अधिकतम नियतव्यय प्रकल्पांचे समर्थन मत्स्यव्यवसाय विभागाच्या आवश्यकतेनुसार वैयक्तिक (case to case basis) आणि केंद्रीय मंजुरी समितीच्या (CAC) शिफारसीने केले जाईल. vi) या उपघटकांमधील उपक्रमांची प्रत्यक्ष मत्स्यव्यवसाय विभागाद्वारे अथवा त्यांच्या entities द्वारे अंमलबजावणी करतांना प्रकल्प आराखडा हा वास्तविक किमतींच्या आधारानुसार अंतीम करण्यात येईल. vii) अंतीम अंमलबजावणी संस्था / लाभार्थी परिपूर्ण प्रकल्प अहवाल (डीपीआर) पूर्ण समर्थनासह आणि तांत्रिक-आर्थिक तपशीलांसह सादर करावेत, ज्यामध्ये मत्स्य प्रजाती, भांडवली खर्च आणि आवर्ती खर्च, प्रकल्प बांधकामानंतरचे व्यवस्थापन, समावेश असावा. प्रकल्प अहवालात स्थानिक लोकसंख्येस अपेक्षित प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष रोजगार निर्मितीचा तपशील, मत्स्य उत्पादन वाढ तसेच प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीसाठी आवश्यक विहीत कालावधी इ. चा समावेश असावा. viii) अंतीम अंमलबजावणी संस्था / लाभार्थीने आवश्यक जमीन (एकतर स्वतःचे नांवे/ नोंदणीकृत लीज दस्तऐवज) उपलब्धतेचा पुरावा सादर करावा. भाडेतत्त्वावर असलेल्या

			जमिनीच्या बाबतीत पायाभूत प्रकल्पांकरिता जमीन भाडेपट्टी कालावधी / करार प्रकल्प अहवाल सादर केलेल्या दिवसापासून किमान कालावधी १० वर्षे पेक्षा कमी नसावा. तसेच पायाभूत सुविधा नसलेल्या प्रकल्पांसाठी जमीन भाडेपट्टी कालावधी / करार प्रकल्प अहवाल सादर केलेल्या दिवसापासून किमान कालावधी ७ वर्षे पेक्षा कमी नसावा. प्रकल्प अहवालामध्ये भाडेपट्टीबाबतची नोंदणीकृत सर्व कागदपत्रांचा समावेश असणे आवश्यक आहे.
३.	**प्रशिक्षण, जागरूकता, प्रदर्शन व क्षमता वाढवणे** (*Training, Awareness, Exposure and capacity Building)*	प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेअंतर्गत, मत्स्यसंवर्धक, मत्स्यपालक, मत्स्य कारागीर, मत्स्य कामगार / विक्रेते व अधिका-यांचे प्रशिक्षण, जागरूकता, प्रदर्शन व क्षमता वाढविण्यासाठी विशेष लक्ष दिले जाईल. जीवरक्षक, समुद्र किना-यावरील पर्यटनास आवश्यक असलेले मार्गदर्शक (गाईड्स) इत्यादी वैकल्पिक उपक्रम मच्छीमारांच्या कौशल्यात सुधारणा करण्याच्या उपाययोजना केल्या जातील.	i) सविस्तर प्रकल्प अहवालाचे (डीपीआर) अनुषंगाने प्रकल्प हाती घेतला जाईल. ii) प्रशिक्षण, जागरूकता, प्रदर्शन आणि क्षमता विकास याबाबत केंद्रीय मंजुरी समिती व केंद्रीय मत्स्यव्यवसाय विभाग यांच्या मान्यतेने लवकरच एक व्यापक मार्गदर्शक सूचना तयार करून जारी करण्यात येतील. iii) दरम्यान खालील उपक्रमांना मान्यता देण्यात येत आहेत. अ) सर्व राज्यांनी एकदिवसीय राज्यस्तरीय जागरूकता सह प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे आयोजन प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेअंतर्गत कमीत कमी ५०० प्रशिक्षणार्थींसाठी करणे आवश्यक आहे. याकरिता केंद्र अनुदान रु. ५.०० लाख देण्यात येईल. उर्वरीत अतिरिक्त आवश्यक निधी राज्यामार्फ़त उपलब्ध करण्यात येईल. आ) प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेबाबत आयोजित जागरूकता सह प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी राज्यातील ५०० पेक्षा कमी प्रशिक्षणार्थी नसावेत. राज्यासाठी केंद्र हिस्सा रु.१,००,०००/- (प्रति प्रशिक्षण कार्यक्रम) प्रदान करण्यात येईल. उर्वरीत अतिरिक्त आवश्यक निधी राज्याद्वारे मंजुर करण्यात येईल.

४.	**जलचर विलगीकरण कक्ष** (Aquatic Quarantine Facilities)	मत्स्यव्यवसाय क्षेत्राची होणारी वाढ आणि वेगवान आंतरराष्ट्रीय व्यापारामुळे ज्ञात आणि अज्ञात रोगांचा जलद गतीने प्रसार पसरण्याची शक्यता आहे, ज्याचा सामाजिक-आर्थिक आणि जलचर प्राणी / मानवी आरोग्यावर प्रतिकूल परिणाम होत आहे. मत्स्यव्यवसायामध्ये मासळी विलगीकरण कक्ष (Quarantine unit) उभारण्याचे महत्त्वाचे उद्दिष्ट आणि व्याप्ती म्हणजे मासळीची आयात करतांना सूक्ष्म जीवाणू जलचर आणि जलचर उत्पादनांच्या माध्यमातून देशात येणा-या धोकादायक विदेशी रोगांचा प्रवेश रोखणे. प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेअंतर्गत देशामध्ये आयात करण्यात आलेल्या जलचर प्राण्यांना अलग ठेवण्याच्या सुविधांच्या स्थापनेवर विशेष लक्ष देण्यात येईल. अंदाजे **५** विलगीकरण कक्ष (Quarantine unit) स्थापित केली जातील.	i) जलचर विलगीकरण कक्षाची स्थापना करण्याकरिता १००% केंद्रीय सहाय्य देण्यात येईल. ii) राज्ये / केंद्रशासित प्रदेशांनी जलचर विलगीकरण कक्ष स्थापित करण्याकरिता आवश्यक जमीन विनामूल्य द्याव्यात. iii) केंद्र सरकार किंवा त्याचे घटक / राज्य सरकार किंवा त्याचे घटक हे जलचर विलगीकरण कक्ष स्थापन करण्याकरिता लागणाऱ्या १००% केंद्रीय निधीस पात्र आहेत. तथापि कार्यान्वयन खर्च व व्यवस्थापन खर्च हे संबंधित प्रायोजिक संस्था किंवा राज्य यांनी करावेत. केंद्रय मत्स्यव्यवसाय विभाग हे कार्यान्वयन व व्यवस्थापन अशा आवर्ती खर्चाकरिता अर्थसहाय्य करणार नाहीत. iv) केंद्रीय मत्स्यव्यवसाय विभागाच्या जलचर विलगीकरण कक्षाच्या माध्यमातुन केंद्रीय मत्स्यव्यवसाय विभाग , जलचर विलगीकरण कक्ष स्वत:च्या प्रशासकिय नियंत्रणाखाली उभारु शकते. v) प्रकल्प हा शक्यतो आंतरराष्ट्रीय विमानतळ/ विमानतळाच्या परिसरात असावा. vi) चांगल्या गुणवत्तेचा पाण्याचा स्त्रोत उपलब्ध असावा. vii) प्रत्यक्ष खर्चाच्या अनुषंगाने केंद्रीय मत्स्यव्यवसाय विभागा कडून जलचर विलगीकरण कक्षाची स्थापना करण्यात येईल. जर जलचर विलगीकरण कक्ष हे राज्य/ त्यांच्या संस्था यांचेद्वारे प्रायोजित करण्यात येत असेल तर प्रति जलचर विलगीकरण कक्षा ची किंमत हि प्रकल्प अहवालाच्या आधारे अथवा कमाल मर्यादा प्रति प्रकल्प रु. २०.०० कोटी एवढी राहील. याव्यतिरिक्त अतिरिक्त खर्च, जर काही असेल तर तो प्रायोजित संस्थेने करणे बंधनकारक राहील.

५.	**केंद्र शासन व केंद्र शासनाच्या अखत्यारीतील संस्थांच्या मत्स्य बंदराचे आधुनिकीकरण** (Modernization of fishing harbours of central government and its entities)	सद्यस्थितीत, विकसित केल्या गेलेल्या किंवा विकसित करण्यात येत असलेल्या मासळी उतरविण्याची तसेच नौका उभी करण्याची सुविधा एकूण मासेमारीच्या ताफ्यातील सुमारे ४०% गरजा भागवू शकतात. मासे आयात करणारे देश स्वच्छ व आरोग्यदायी मासळी उतरविण्याकरीता भर देत आहेत. त्यामुळे मासळी उतरविण्याच्या जागांची गुणवत्ता सुनिश्चित करण्यासाठी तसेच आरोग्यविषयक परिस्थिती सुधारण्यासाठी मत्स्य बंदराचे आधुनिकीकरण करण्याची आवश्यकता आहे. या व्यतिरीक्त सद्यस्थितीतील मत्स्य बंदराचे आधुनिकीकरण करणे आवश्यक आहे आणि सदरची गरज भागविण्यासाठी आवश्यक रचनात्मक बदल केले जाऊ शकतात. पूर्वी विकसित करण्यात आलेली मासेमारी बंदरे पोर्ट ट्रस्टच्या नियंत्रणाखाली आहेत म्हणूनच, प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजनेअंतर्गत मध्यवर्ती क्षेत्र योजनेंतर्गत भारत सरकारच्या अशा मासेमारी बंदरांचे आधुनिकीकरण करणे प्राधान्यक्रम मानले जात आहे. सदर योजना प्राप्त प्रकल्प अहवालांच्या अनुषंगाने राबविण्यात येतील. केंद्र सरकार आणि त्यातील संस्थांच्या जवळपास ३ ते ४ मत्स्य बंदराचे आधुनिकीकरण केले जाईल. पोत परिवहन मंत्रालय (Shipping) मंत्रालयाच्या सागरमाला योजनेमधील संसाधनांचा सुद्धा उपयोग करुन घेण्यात येईल. घटक: · विद्यमान ब्रेकवॉटरचा विस्तार / नूतनीकरण. ब्रेक वॉटरची दुरुस्तीआणि देखभाल. · लँडिंग जेट्टीचा विस्तार / नूतनीकरण व दुरुस्ती / देखभाल. · लिलाव हॉल, नेट मेंडिंग शेड, कार्यशाळेची सुविधा, स्लिपवे, सार्वजनिक शौचालय इ. चे नूतनीकरण / आधुनिकीकरण. · बर्फ कारखाना , शीतगृह इत्यादी करीता अतिरिक्त सुविधा आणि नूतनीकरण / आधुनिकीकरण · पाणीपुरवठा व्यवस्था नूतनीकरण / आधुनिकीकरण · विद्युत व्यवस्था नूतनीकरण / आधुनिकीकरण · अंतर्गत रस्ते दुरुस्ती / नूतनीकरण · बंदरांची गाळ उपसणी · (ETP) प्लँट आणि त्यांची देखभाल.	i) *संबंधित पोर्ट ट्रस्ट / शासन किंवा सरकारी संस्था या सदर बंदराच्या आधुनिकीकरणाचे समर्थन सादर करेल.* ii) *बंदरामधील नौकांची संख्या नमूद करणे आवश्यक आहे.* iii) *डीपीआर / एससीपी मध्ये आर्थिक विश्लेषण समाविष्ट असणे आवश्यक.* iv) *तांत्रिक आणि आर्थिक व्यवहार्यता तपशील/ अहवाल असणे आवश्यक.* v) *पर्यावरण विषयक अभ्यास अहवाल, पर्यावरण विभागाचे ना हरकत प्रमाणपत्र, किनारपट्टी नियंत्रण क्षेत्र प्राधिकरणाचे ना-हरकत प्रमाणपत्र.* vi) *केंद्र शासनाच्या मत्स्यव्यवसाय विभागाच्या गरजांचा विचार करुन व सविस्तर प्रकल्प अहवालानुसार उपघटकांचा विचार करण्यात येईल.* vii) *अंतीम अंमलबजावणी संस्थेने (ईआयए) प्रकल्पाकरिता आवश्यक समर्थनासह, तांत्रिक-आर्थिक तपशीलांसह, भांडवली किंमत, बांधकाम व्यवस्थापन आणि कार्यान्वयन, मासेमारी बंदराच्या आधुनिकीकरणासाठी प्रस्तावित घटक, प्राप्त होणार अपेक्षित प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष रोजगार, प्रकल्प अंमलबजावणीसाठी लागणारा कालावधी इ. च्या अनुषंगाने सविस्तर प्रकल्प अहवाल (डीपीआर) सादर करतील.* viii) *वास्तविक गरजेनुसार खर्च आकारण्यात यावा. तसेच जागेच्या अनुषंगाने प्रकल्प अहवाल मत्स्यव्यवसाय विभागास सादर करणे आवश्यक राहील.* ix) *संबंधित पोर्ट ट्रस्ट / सरकारी यंत्रणा यांनी सध्याचे मासेमारी बंदराचे व्यवस्थापन आणि त्यामध्ये अपेक्षित असलेला बदल याप्रमाणे प्रकल्प अहवाल सादर करतील. सदरची अट ही महत्वाच्या अटींपैकी एक असेल.*
६.	**राष्ट्रीय मत्स्यव्यवसाय विकास मंडळ (एनएफडीबी),**	चार मत्स्यव्यवसाय संस्था (i) मत्स्यपालन सर्वेक्षण (Fishery survey of India), (ii) केंद्रीय मत्स्यपालन समुद्री व अभियांत्रिकी प्रशिक्षण, (Central Institute of Fisheries Nautical and Engineering Training), (iii) राष्ट्रीय	१. राष्ट्रीय मत्स्यिकी विकास मंडळ: राष्ट्रीय मत्स्यिकी विकास मंडळ मत्स्यसंवर्धनावर आधारित उपक्रम हाती घेण्यास सहाय्य करेल.

	मत्स्यव्यवसाय संस्था आणि भारत सरकारच्या मत्स्यव्यवसाय विभागाच्या नियामक प्राधिकरणांना समर्थन आणि राज्य मत्स्यव्यवसाय विकास मंडळांना आधारीत अर्थसहाय्य (Support to National Fisheries Development Board (NFDB), Fisheries Institutions and Regulatory Authorities of Department of Fisheries, Government of India and need based assistance to State Fisheries Development Boards.)	मत्स्यपालन मासेमारी नंतरचे तंत्रज्ञान व प्रशिक्षण संस्था (National Institute of Fisheries Post Harvest Technology and Training) आणि (iv) केंद्रिय मत्स्यकी तटिय अभियांत्रीकी संस्था (Central Institute of Coastal Engineering for Fishery) सध्या मत्स्यव्यवसाय विभागाच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली कार्यरत आहेत. तटीय जलकृषि प्राधिकरण (Coastal Aquaculture Authority) ची स्थापना २००५ मध्ये देशाच्या किनारपट्टीलगतच्या मत्स्यपालन उपक्रमांच्या नियमनासाठी केली गेली. केंद्रीय मत्स्यविभागातंर्गत जलचर प्राणी विलगीकरण संचालनालय सुद्धा अस्तित्वात आहे. हैद्राबाद येथे मुख्य कार्यालय असलेल्या राष्ट्रीय मात्स्यिकी विकास बोर्ड (National Fisheries Development Board) ची स्थापना जुलै २००६ मध्ये करण्यात आली आणि आंध्र प्रदेश सोसायटीज रजिस्ट्रेशन ॲक्ट २००१ अन्वये नोंदणी केली आहे. राष्ट्रीय मात्स्यिकी विकास बोर्ड स्थापना मत्स्यपालन आणि मत्स्यसंवर्धनावर लक्ष केंद्रित करणे आणि इतर उद्दीष्टांसह व्यावसायिक व्यवस्थापन संबंधित उपक्रम राबविण्यासाठी केली गेली होती. प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेअंतर्गत अंमलबजावणी करणा-या संस्थांपैकी एक म्हणून राज्य मत्स्यव्यवसाय विकास मंडळाची स्थापना करण्याचा उद्देश आहे. त्याचप्रमाणे राष्ट्रीय मात्स्यिकी विकास बोर्ड (NFDB), मत्स्यव्यवसाय विभागाच्या संस्था, तटीय जलकृषि प्राधिकरण (CAA) सारख्या मत्स्यव्यवसाय विभागाच्या नियामक प्राधिकरण, जलचर प्राणी विलगीकरण संचालनालय, राज्य मत्स्यव्यवसाय विकास बोर्ड यांना पायाभूत सुविधांच्या संदर्भात आवश्यक सहाय्य देऊन अधिक मजबूत केले जाईल. पायाभूत सुविधा इत्यादींच्या संदर्भात आवश्यक बाबींना आधार देऊन उपरोक्त संस्थांना बळकट करणे आवश्यक आहे आणि प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेच्या अंमलबजावणीच्या वेळी मत्स्यव्यवसाय विभागाने स्थापित केलेल्या नवीन संस्थांना देखील पायाभूत सुविधांच्या बाबतीत सहाय्य दिले जाईल. राष्ट्रीय मात्स्यिकी विकास महामंडळाच्या (NFDB) मध्यवर्ती योजनांतर्गत पुरविल्या जाणा-या निधीसह गरजांवर आधारित मत्स्यपालन विकास उपक्रम राबवतील.	राष्ट्रीय मत्स्यिकी विकास मंडळास गरजांवर आधारीत मुलभुत सुविधांसाठी सहाय्य पुरविण्यात येईल. राष्ट्रीय मत्स्यीकी विकास मंडळ यांनी योजनेचा वार्षिक कृती आराखडा तयार करावा व तो कार्यकारी समितीद्वारे मंजूर करून केंद्र शासनाच्या मत्स्यव्यवसाय विभागाकडे मंजुरीस्तव सादर करावा. राष्ट्रीय मत्स्यीकी विकास मंडळ यांनी सादर केलेला योजनांचा वार्षिक कृती आराखड्याचे समितीद्वारे मूल्यांकन केले जाईल. केंद्रीय मान्यता समितीच्या समोर कृती आराखडा सादर करण्यापूर्वी केंद्रीय मत्स्यव्यवसाय विभागाची शिफारस असणे आवश्यक आहे व त्यानंतरच केंद्रीय मत्स्यव्यवसाय विभाग राष्ट्रीय मत्स्यीकी विकास मंडळला वार्षिक कृती योजनेच्या आराखड्याप्रमाणे मंजूर केल्यानुसार निधी वितरित करेल. केंद्रीय मान्यता समितीच्या शिफारशींनुसार मत्स्यव्यवसाय विभाग केंद्रीय क्षेत्र योजना लाभार्थीसह घटक संभाव्य उप-घटक / उपकार्यक्रम जबाबदारी व इतर कोणतीही अंमलबजावणी ही राष्ट्रीय मत्स्यीकी विकास मंडळास सोपवू शकते. त्यासाठीचा जो आवश्यक निधी असेल तो मत्स्यव्यवसाय विभागाने मंजूर करून राष्ट्रीय मत्स्यीकी विकास मंडळास देणे आवश्यक आहे. हे इष्ट आहे की, राष्ट्रीय मत्स्यीकी विकास मंडळाने सर्वसमावेशक वार्षिक कृती योजनेचा आराखडा तयार करावा. पायाभूत सुविधांवर आधारित असलेल्या खालील संस्थांना आवश्यक सहाय्य देखील प्रदान केले जाईल- Fishery Survey of India (FSI), Central Institute of Fisheries Nautical & Engineering Training (CIFNET), National Institute of Fisheries Post Harvest Technology and Training (NIFPHATT),Central Institute of

			Coastal Engineering for Fishery (CICEF), Coastal Aquaculture Authority(CAA), Directorate of Aquatic Quarantine, State Fisheries Development Board (SFDB) किंवा कोणतीही नवीन संस्था व दरम्यानच्या काळात मत्स्यव्यवसाय विभागद्वारा स्थापित करण्यात आलेल्या संस्थांना प्रधानमंत्री मंत्री मत्स्य संपदा योजनेंतर्गतची अंमलबजावणी करता येईल. परंतु सविस्तर प्रकल्प अहवाल हा वास्तविक गरज आणि निश्चित केल्याप्रमाणे मत्स्यव्यवसाय विभाग व केंद्रीय मंजुरी समितीच्या शिफारशी नंतर निधी प्राप्त होईल. तथापि, राज्य मत्स्यव्यवसाय विकास मंडळाच्या पायाभूत सुविधांसाठी जसे तंत्रज्ञानावर आधारित उद्योग फर्निचर, संगणक मिळवणे आणि इतर संप्रेषण उपकरणे इत्यादीसाठी जास्तीत जास्त रु.५०.०० लाख प्रति राज्य मत्स्यव्यवसाय विकास मंडळासाठी एक वेळ अनुदान अनुज्ञेय असेल .
७.	**मत्स्यव्यवसाय संस्थांच्या सर्वेक्षण आणि प्रशिक्षण नौका व मत्स्यव्यवसाय विभाग आणि केंद्र शासनाच्या मालकीचे ड्रेजर टीएसडी सिंधुराज यांना आधार देणे** (Support for survey and training vessels for Fisheries Institutes including dredger TSD Sindhuraj owned by the DoF and GoI).	मत्स्यव्यवसाय संस्था विशेषत: (I) भारतीय मत्स्यिकी सर्वेक्षण (एफ़ एस आय), (ii) केंद्रीय मत्स्यपालन समुद्री व अभियांत्रिकी प्रशिक्षण संस्थाना (CIFNET)इत्यादी संस्थांना प्रशिक्षण नौका/सर्वेक्षण नौकांचा पुरवठा करणे व सद्याच्या नौकांचे अपग्रेडेशन करणे.	i) भारतीय मत्स्यिकी संस्था (FSI) व केंद्रीय मत्स्यिकी नौचालन व अभियांत्रिकी प्रशिक्षण संस्था (CIFNET) या संस्थेच्या नौकांचे अपग्रेडेशन करणेबाबतच्या सविस्तर प्रकल्प अहवालानुसार प्रकल्प हाती घेण्यात येईल. उपक्रमांचा खर्च हा प्रत्यक्ष किंमतीवर आधारीत घेतला जाईल. केंद्रीय मान्यता समितीने शिफारस केलेलया प्रकल्पाची संच किंमत ही प्रकल्प प्रकरणाचे मूल्यमापन व प्रकल्पावर आधारीत केली जाईल. ii) केंद्र शासनाच्या मत्स्यव्यवसाय विभागाने डिसेंबर, १९९९ मध्ये एक ट्रेलर सक्शन हॉपर ड्रेजर "टीएसडी सिंधुराज" जपानच्या अर्थसहाय्यातंर्गत खरेदी केले. सदर ड्रेजरचा उपयोग मासेमारी बंदराच्या ठिकाणी साठलेला गाळ काढण्यासाठी करता येईल. प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेंतर्गत सदर ड्रेजरचा वापर करावा.

८.	**रोग व रोगजन्य परिस्थितीवर नियंत्रण व देखरेख जाळे (नेटवर्क)** (Disease Monitoring and Surveillance Network)	राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील माश्यांच्या आजाराचा प्रसार व नियंत्रण ठेवण्यासाठी पाळत ठेवणे हा कार्यक्रम प्रभावी आरोग्य व्यवस्थापनाची प्राथमिक चिंता बनला आहे. अशा कार्यक्रमाचे महत्त्व लक्षात घेऊन केंद्रीय मत्स्यव्यवसाय विभागाने २०१३ मध्ये जलचर प्राणी रोगांसाठी राष्ट्रीय पाळत ठेव कार्यक्रम (National Surveillance Programme for Aquatic Animal Disease) सुरू केला आहे. सध्या हा कार्यक्रम जलीयशेती/मत्स्यशेतीस महत्त्व असलेल्या १५ राज्यात आणि अंदमान निकोबार बेट असे संपूर्ण २४ केंद्रीय/राज्य संस्था मार्गे राबविला जात आहे. जलचर प्राणी रोगांसाठी राष्ट्रीय पाळत ठेव कार्यक्रमNational Surveillance Programme for Aquatic Animal Disease- NSPAAD) च्या द्वितीय टप्प्याकरीता प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेअंतर्गत प्रोत्साहन दिले जाईल.	i) राष्ट्रीय पाळत ठेव कार्यक्रम (National Surveillance Programme for Aquatic Animal Disease) यांचेकडे माश्यांच्या आजाराचा प्रसार व नियंत्रण ठेवण्यासाठी पाळत ठेवतील. ii) दुसरा टप्पा राष्ट्रीय पाळत ठेव कार्यक्रम (National Surveillance Programme for Aquatic Animal Disease) यांचेकडून हाती घेण्यात येईल ह्यामध्ये विशेषत: राज्ये / केंद्रशासित प्रदेश सरकारे आणि संशोधन संस्था यांचा सक्रिय सहभाग असेल. iii) पहिल्या टप्प्यातील तृतीय पक्षाचे मूल्यांकन NSPAAD पूर्ण करेल आणि इतर काही बाबी दुसरा टप्प्यामध्ये सुधारण्यासाठी व वितरण करण्यासाठी समाविष्ठ केल्या जातील अशा वेळेपर्यंत किंवा केंद्रीय मान्यता समिती आणि मत्स्यव्यवसाय विभागाने निर्णय घेईपर्यंत राष्ट्रीय पाळत ठेव कार्यक्रम (National Surveillance Programme for Aquatic Animal Disease NSPAAD) हा केंद्रीय मत्स्यव्यवसाय विभागाकडून राबविला जाईल. एनएसपीएएडी टप्पा -२ हा केंद्रीय मत्स्यव्यवसाय विभागाच्या विद्यमान अटी व शर्ती प्रमाणे राबविला जाईल. एनएसपीएएडी टप्पा - १ मध्ये मोठ्या प्रमाणात जनहित / महत्त्वपूर्ण बाबी संलग्न करून कार्यक्रम राबविला जाईल. iv) मत्स्यव्यवसाय विभाग केंद्रीय मान्यता समितीच्या शिफारशी ने इतर कोणताही रोग प्रतिकारक आणि देखरेख व पाळत ठेवणे प्रकल्प / उपक्रम NSPAAD बदली किंवा त्याऐवजी राबवू शकतील.
९.	**मत्स्य माहिती संग्रहण, मच्छीमारांचे सर्वेक्षण व मत्स्यपालनाच्या माहितीसाठ्याचे**	मत्स्यपालनाचा माहितीसाठा बळकट करणे हा कार्यक्रम मत्स्यव्यवसाय विषयक धोरणांचे नियोजन आणि सूत्रे बनविण्याकरिता एक महत्त्वपूर्ण साधन आहे. प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेने मत्स्यपालन माहितीसाठ्याच्या बळकटीकरणाची कल्पना मांडली आहे. ज्या अंतर्गत भुजल आणि सागरी मच्छीमारांची सर्वेक्षण आणि नियमित गणना,	या उप घटक अंतर्गत पुढील बाबींचा समावेश आहे: i) सर्वेक्षण व नियमित जनगणना भूजल आणि सागरी मासेमारी ii) स्त्रोत / मासे सर्वेक्षण साठा मूल्यांकन (समुद्री शेवाळसह)

	बळकटीकरण (Fish data collection, fishers" survey and strengthening of fisheries database)	मासे संसाधन साठा (समुद्री शैवाळ समावेशक) दस्तएवजीकरण इत्यादी बाबी समाविष्ठ आहेत. संरक्षण, व्यवस्थापन आणि उत्पादन क्षमता यासाठी सागरी मत्स्यपालन साठ्यांचे प्रमाणीकरण करण्याच्या उद्देशाने विशिष्ट अभ्यास करण्यात आलेला आहे. इतर समुद्री प्राण्यांवर मासेवारीच्या क्रियांच्या प्रभावाचे दस्तऐवजीकरण, संरक्षित प्रजाती इत्यांदिंचे समर्थन केले जाईल. विशेषत: उपलब्ध निधीतून मत्स्यव्यवसाय व्यवस्थापन योजना तयार करण्यासाठी व अंमलबजावणीसाठी गरजेनुसार आधार दिला जाईल.	iii) दस्तऐवजीकरण iv) सागरी प्रमाणन त्यांच्या मत्स्यसंवर्धनाचा साठा संवर्धन आणि व्यवस्थापन आणि उत्पादक उपयोग v) मासेमारीवर होणारा परिणाम अभ्यास करण्याकरिता उपक्रम आणि दस्तऐवजीकरण खास सागरी प्राणी संरक्षित / धोकादायक प्रजाती इ. vi) सूत्रीकरण आणि मत्स्यसंवर्धनाची अंमलबजावणी व्यवस्थापन योजना वरील सर्व बाबी ह्या प्रत्यक्षतेनुसार केंद्र शासनाच्या मत्स्यव्यवसाय विभाग कडून राबविल्या जातील, त्याच आधारावर परिपूर्ण प्रकल्प / स्व-समाविष्ट प्रस्ताव केंद्राच्या मंजुरी समिती च्या शिफारशींच्या अधीन राहून सादर केले जातील.
१०.	**समुद्रावरील सागरी मच्छिमारांचे संरक्षण आणि सागरी सुरक्षा सुनिश्चित करण्यासाठी संस्थांना सहकार्य** (Support to security agencies to ensure safety and security of marine fishermen at sea)	सागरी सुरक्षा संस्था या सागरी सुरक्षितता आणि समुद्रावरील मच्छिमारांच्या सुरक्षेसाठी कार्यरत आहेत. सदर संस्था या भारताच्या सागरी किनारपट्टीवर समुद्रावरील धोक्यांपासून भारताला संरक्षित ठेवण्यासाठी आणि देखरेख ठेवण्यासाठी कार्यरत आहेत. प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेअंतर्गत नौका, साधने, उपकरणे इत्यादी आवश्यक नियामक पायाभूत सुविधा पुरवून अशा संस्थांचे बळकटीकरण करण्याचे प्रस्तावित आहे. केंद्रीय सुरक्षा संस्थांना प्रथम प्राधान्य दिले जाईल परंतु जेथे आवश्यक असेल तेथे राज्य सुरक्षा संस्थांनाही सहाय्य पुरविले जाईल.	i) उपलब्ध निधी हा, राज्य सरकार द्वारा नियुक्त केलेल्या संस्था जसे कि मरीनपोलिस किंवा इतर कोणतीही सुरक्षा संस्था यांना सागरी सुरक्षितता आणि समुद्रावरील मच्छिमारांच्या सुरक्षेसाठी प्रदान करण्यात येईल. ii) परिपूर्ण प्रकल्प अहवाल / स्वयंपूर्ण प्रस्ताव सादर करावा लागेल. प्रकल्प हा औचित्यासह नियामक पायाभूत सुविधा सह सादर करावा तसेच सदर प्रकल्पामध्ये स्पीड बोट, पेट्रोलिंग, सुरक्षा उपकरणे आणि संप्रेषण उपकरणे इ. चा समावेश असावा, ज्यामुळे मच्छीमारास फायदा होईल. iii) सुरक्षा संस्थेने परिपूर्ण प्रकल्प अहवालामध्ये असे प्रमाणित केले पाहिजे की प्रस्तावित पायाभूत सुविधा हि त्यांच्या नियमित योजनांमध्ये किंवा इतर कोणत्याही स्रोतांतर्गत प्रदान केलेली नाही. iv) प्रस्ताव हा मत्स्यव्यवसाय विभाग च्या शिफारशीनुसार केंद्रीय मान्यता समिती च्या मान्यतेसाठी विचारात घेतला जाईल. v) पायाभूत सुविधांच्या सुरक्षेसाठी सुरक्षा संस्था जबाबदार असतील

			vi) स्थानिक राज्य / केंद्रशासित प्रदेश यांनी मासेमारी संकट काळात आपत्ती सागरी निरीक्षण व देखरेखी व्यतिरिक्त सुरक्षा संस्थांना समर्थन केले पाहिजे. vii) स्थानिक प्रशिक्षण सुरक्षा संस्थेद्वारे जिथे शक्य असेल तिथे पायाभूत सुविधा / उपकरणे देखील वापरले जाऊ शकते.
११.	**मत्स्योत्पादक संघटना कंप /नी (एफ़एफ़ पीओस/सीएस)** Fish Farmers Producer Organizations/Companies (FFPOs/Cs)	१. केंद्रीय अर्थसंकल्प,२०२० मध्ये जाहीर केल्याप्रमाणे, मत्स्यपालक आणि मत्स्य उत्पादकांना आर्थिकदृष्ट्या सक्षम बनविण्यासाठी आणि त्यांची देवाणघेवाण करण्याची क्षमता वाढविण्यासाठी ५०० मासे उत्पादक संघटना/ कंपन्या (FFPOs/Cs) स्थापन करण्याचा प्रस्ताव आहे. प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेअंतर्गत कृषी, सहकार व शेतकरी कल्याण विभाग, कृषी मंत्रालय व शेतकरी कल्याण विभाग, जेथे शक्य असेल तेथे FFPOs/Cs ची स्थापना केली जाईल. FFPOs / Cs स्थापित करणे आणि हाताळण्यासाठी किंमतीचे मानदंड, मार्गदर्शक तत्त्वे आणि कार्यपद्धती इ. मत्स्यव्यवसाय क्षेत्राच्या विशिष्ट गरजा व आवश्यकता नुसार केंद्रीय मंजुरी समिती द्वारे अंतिम करण्यात येतील. यासाठी केंद्रीय मंजुरी समिती आपला आधार म्हणून कृषी, सहकार आणि शेतकरी कल्याण विभागामार्फत राबविल्या जाणा-या FFPOs योजनेची किंमत मानदंड व मार्गदर्शक सूचना घेऊ शकेल. जेथे शक्य असेल तेथे, इतर केंद्रीय मंत्रालय विभाग/संस्थांकडून आर्थिक सहाय्याने FFPOs/Cs देखील स्थापित केले जातील. FFPOs/Cs निकालांचे अनुपालन करण्यासाठी, सीएसी एफएमपीवाय / सीएसद्वारे, पीएमएमएसवाय अंतर्गत समर्थित/सहाय्य केलेल्या विशिष्ट युनिटच्या वरच्या/क्रियेच्या एकूण क्षेत्राच्या कमाल मर्यादेविषयी निर्णय घेण्यास सक्षम असेल. FFPOs/Cs पर्यंत पतपुरवठा हमी व्याप्ती वाढविण्यासाठी कृषी, सहकार आणि शेतकरी कल्याण विभाग, नाबार्ड, एनसीडीसी इत्यादींशी संपर्क साधण्याचे प्रयत्नही केले जातील. व्याप्ती : - ➢ मत्स्य शेतकरी आणि मत्स्य कास्तकार यांना आर्थिकदृष्ट्या सक्षम करणे ➢ त्यांची सौदेबाजीची (Bargaining) ताकद वाढविणे ➢ स्वत:चे विपणन (Marketing) जाळे विकसित करणे मासे उत्पादन संस्था/ कंपनी (FFPOs/Cs) यांचे साठी सुचक कार्यक्रम - १. निविष्ठा खरेदी (मत्स्यबीज / मत्स्यखाद्य /बांधकामाचे साहित्य)	i) केंद्रीय मत्स्यव्यवसाय विभाग, किंमतीचे नियमन, मार्गदर्शक तत्त्वे आणि प्रकल्प उभारणीची कार्यपद्धती इ. तयार करेल आणि केंद्र शासन मंजुरी समिती द्वारे प्रस्ताव अंतिम करण्यात येईल अर्थात या उद्देशाने, केंद्रशासन मंजुरी समिती प्रकल्प किंमतीचे नियम लागू करू शकेल आणि FFPOs/Cs पर्यंत पतपुरवठा हमी व्याप्ती वाढविण्यासाठी कृषी, सहकार आणि शेतकरी कल्याण विभाग, नाबार्ड, एनसीडीसी इत्यादींशी संपर्क द्वारे प्रयत्नही केले जातील. ii) अशा वेळेपर्यंत मत्स्यव्यवसाय विभाग कृषी, सहकार आणि शेतकरी कल्याण विभागामार्फत राबविल्या जाणा या- FFPOs योजनेची किंमत मानदंड व मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करु शकेल. iii) FFPOs/Cs पर्यंत पतपुरवठा हमी व्याप्ती वाढविण्यासाठी कृषी, सहकार आणि शेतकरी कल्याण विभाग, नाबार्ड, एनसीडीसी इत्यादींशी संपर्क साधण्याचे प्रयत्नही केले जातील.

		२. मत्स्यतळ्यातील संवर्धन / पिंजरा पद्धतीचे मत्स्यसंवर्धन/ पेन कल्चर (भुजल / सागरी / निमखारे पाणी) / पाणी पुर्न:वापर प्रणाली (RAS) / Raceways / बायोफ़्लॉक, मासेमारी करीता कृती कार्यक्रम भुजल व सागरी क्षेत्र इ. ३. तंत्रज्ञानाचा प्रचार व प्रसार ४. नाविन्यपुर्ण मत्स्यव्यवसायातील कृती कार्यक्रम ५. प्राथमिक प्रक्रिया ६. उत्पादनाचे ब्रँडिंग ७. मत्स्य उत्पादन विकास/मुल्यवर्धीत (By-products) उत्पादनांचा विकास ८. गुणवत्ता नियंत्रण ९. शितगृहांचा विकास १०. पॅकेजिंग/ लेव्हलिंग/मानकीकरण ११. विपणन १२. निर्यात १३. मासे उत्पादन संस्था/ कंपनी यांचेमार्फ़त राबविता येणारे इतर मत्स्यव्यवसायाशी संबंधित उपक्रम	
१२.	**प्रमाणीकरण, मान्यता, शोध क्षमता आणि वर्गीकरण** (Certification, accreditation, traceability and labelling.)	मासे आणि कवचधारी जलचरांचे बीज आणि खाद्य प्रमाणन आणि प्रमाणीकरणासाठी सुव्यवस्था स्थापन करणे आवश्यक आहे .सागरी निर्यातीमध्ये दुपट्टीने वाढ करण्याकरिता कोळंबी उत्पादनामध्ये प्रतिजैविकांच्या आढळून येणाऱ्या अंशावर प्रभावी संशोधन करणे आवश्यक आहे. रोगाचा प्रादुर्भाव रोखण्याच्या तंत्रज्ञानाचा वापर करण्यासह माशांमध्ये ट्रेसिएबिलिटी एंड (Traceability End) सिस्टीमची तातडीने अंमलबजावणी करणे आवश्यक आहे. प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेअंतर्गत, जेथे आवश्यक असेल तेथे IT application वापरुन एक व्यापक ट्रेसिबिलिटी आणि लेबलिंग सिस्टम स्थापित करण्यासाठी विशेष लक्ष दिले जाईल. मत्स्यकोळंबी बीज/ आणि मत्स्यखाद्य यासह जलयुक्त साधनांचे प्रमाणीकरण, ब्रूड बँक, हॅचरी, सहाय्यक विस्तार प्रणाली इत्यादी उत्पादनांचे प्रमाणन समर्थित केले जाईल. मत्स्यव्यवसायामधील प्रमाणीकरण, मान्यता, शोध क्षमता आणि वर्गीकरणाशी संबंधित इतर आवश्यक पायाभूत सुविधासाठी समर्थन केले जाईल. सर्व मत्स्यबीज उत्पादन केंद्राचे प्रमाणन व प्रमाणीकरण करणे बंधनकारक राहील. सार्वजनिक क्षेत्रातील मत्स्यखाद्य कारखान्यास मान्यता घेणे आवश्यक राहील. केंद्र शासनाचा मत्स्यव्यवसाय विभाग संवर्धन केंद्रे, मत्स्यबीज केंद्रे (मासे / कोळंबी संवर्धन इ.) च्या शेतीसाठी ट्रेसिबिलिटी आणि लेबलिंगसाठी योग्य प्रतिकृती तयार करण्यावर भर देईल.	i) परिपूर्ण प्रकल्प अहवालावर / स्वतः समावेशित असलेल्या प्रस्तावावर आधारित असलेले केंद्रीय मंजुरी समितीची मान्यता असलेल्या प्रस्तावाची अंमलबजावणी केली जाईल. ii) सदरील उपघटकासाठी तपशीलवार मार्गदर्शक तत्त्वे योग्य वेळी जाहीर केले जातील.

१३.	**प्रधानमंत्री मत्स्य संपदा योजनेकरिता लागणाऱ्या प्रशासकीय खर्च अंमलबजावणी साठी दोन्ही क्षेत्राकरिता (केंद्रीय क्षेत्र आणि केंद्र पूरस्कृत योजनेमधील सर्व घटक)** **(**Administrative Expenses for implementation of PMMSY (to meet expenses of both for Central Sector and Centrally Sponsored Schemes components)**)**		i) प्रत्येक प्रकल्प / योजना / उप घटकांसाठी एकूण प्रशासकीय खर्च केंद्रीय सहाय्याच्या २.५% पेक्षा जास्त नसतील. प्रशासकीय खर्चाखालील व्यापक उपक्रम या केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांच्या परि. १८.१ ते १८.४ मध्ये दर्शविलेले आहेत. ii) प्रशासकीय खर्चाच्या अंतर्गत खर्चाच्या मानदंडांसहित कार्यपद्धती आणि मार्गदर्शक सूचनांबाबत निर्णय घेण्यास केंद्र शासन मत्स्यव्यवसाय विभाग (DoF) सक्षम असेल. यात एनएफडीबीमध्ये प्रकल्प मूल्यमापन समिती (पीएसी) आणि प्रोग्राम मॉनिटरिंग युनिट (पीएमयू) स्थापित करण्यासाठी कार्यपद्धती, मार्गदर्शक तत्त्वे आणि खर्चाचे निकष, केंद्र शासन मत्स्यव्यवसाय विभाग (DoF) मधील राज्य मॉनिटरी आणि मूल्यांकन युनिट (पीएमईयू), राज्य प्रोग्राम युनिट (एसपीयू) समाविष्ट आहेत. जिल्हा / जिल्हा पातळीवरील राज्य / केंद्रशासित प्रदेश आणि जिल्हा कार्यक्रम युनिट (डीपीयू) यासह उप-जिल्हा स्तरावरील आवश्यक संस्थात्मक व्यवस्था / रचना. राज्य / केंद्रशासित प्रदेश पातळीवर राज्य / केंद्रशासित प्रदेश कार्यक्रम युनिट (एस / यूटी पीयू), जिल्हा कार्यक्रम एकक (डीपीयू) स्थापन आणि कार्यान्वयन करण्यासाठी मनुष्यबळ, प्रमाण, त्यांचे मानधन, पात्रता निकष इ. ची नावे आणि प्रमाणात उप-जिल्हा पातळीवरील आवश्यक संस्थागत व्यवस्था / संरचनेसह उपजिल्हा पातळीच्या स्तरावर ठेवले आहेत. iii) केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांमधील परिशिष्ट-IX मध्ये या कार्यालयांचा मासिक खर्च देखील जोडलेला आहे. उर्वरित मार्गदर्शक सुचना केंद्र शासनाच्या मत्स्यव्यवसाय विभागामार्फत स्वतंत्रपणे निर्गमित केल्या जातील.

सदर शासन निर्णय हा नियोजन विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र. २०९/१४३१ दिनांक २३.०८.२०२० तर वित्त विभाग़ाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.२११/२०२०/व्यय-१ दिनांक : २८.०८.२०२० अन्वये प्राप्त सहमतीनुसार निर्गमीत करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेताक २०२०१११७१४५६४८२१०१ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

Anoop Kumar

Digitally signed by Anoop Kumar
DN: c=IN, o=Government Of Maharashtra, ou=Dairy Development Department, postalCode=400032, st=Maharashtra, 2.5.4.20=257f78acf3ca20d9e91d7a73a76aa0240463e4aafdd4d13de68918dc20bad8e6, serialNumber=1c2ee608849bdb812849b6c8878f95607059b530ff717c8e39c09d06b394e02b, cn=Anoop Kumar
Date: 2020.11.17 14:58:10 +05'30'

(अनूप कुमार)
प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,
२. मा.मंत्री (वित्त व नियोजन) यांचे खाजगी सचिव
३. मा.मंत्री (पदुम) यांचे खाजगी सचिव
४. मा.राज्यमंत्री (पदुम) यांचे खाजगी सचिव
५. सचिव, भारत सरकार, कृषि मंत्रालय, (पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय व मत्स्यव्यवसाय विभाग), कृषि भवन, नवी दिल्ली.
६. मा.मुख्य सचिव यांचे सहसचिव, महाराष्ट्र राज्य,मुंबई
७. अप्पर मुख्य सचिव, (नियोजन), मंत्रालय,मुंबई
८. अप्पर मुख्य सचिव, (वित्त), मंत्रालय, मुंबई
९. सचिव, (सहकार), मंत्रालय,मुंबई
१०. आयुक्त, मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र राज्य,मुंबई
११. सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य,पुणे
१२. प्रादेशिक उपायुक्त, मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई/पुणे/नाशिक/औरंगाबाद/ लातूर/ अमरावती/नागपूर
१३. सर्व सहाय्यक आयुक्त, मत्स्यव्यवसाय
१४. महालेखापाल १/२, महाराष्ट्र (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परिक्षा),मुंबई/नागपूर
१५. अधिदान व लेखापरिक्षा अधिकारी, मुंबई
१६. निवासी लेखा अधिकारी, मुंबई
१७. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
१८. सर्व उपकोषागार अधिकारी
१९. सहसंचालक, लेखा व कोषागारे, संगणक कक्ष, नविन प्रशासन भवन, ५ वा मजला, मंत्रालयासमोर, मुंबई
२०. राष्ट्रीय मत्स्यजिवी सहकारी संघ, नवी दिल्ली, (Fishcopfed),७ सरिता विहार इंस्टीटयुशनल एरिया, नवी दिल्ली-११००७७.
२१. कक्ष अधिकारी-१२/१४/१६.
२२. निवडनस्ती.